

Ιστορία

Σύντομη και συνεκτική, η «Ελληνική τραγωδία» είναι γραμμένη με αφηγηματική ευχέρεια, σαφήνεια και απλότητα, αρετές χάρη στις οποίες παραμένει πολύτιμη ακόμη και σήμερα

Η τραγική εικοσαετία

Η επανέκδοση του πρώτου βιβλίου του **Κωνσταντίνου Τσουκαλά** για την περίοδο **1946-1967** θέτει ζητήματα **αναστοχασμού της Ιστορίας** σε σχέση με το προσωπικό και το συλλογικό στοιχείο

ΤΟΥ ΜΑΡΚΟΥ ΚΑΡΑΣΑΡΙΝΗ

Η πρωτότυπη αγγλική εκδοχή της *Ελληνικής τραγωδίας* του **Κωνσταντίνου Τσουκαλά** κυκλοφόρησε το 1969 από τις εκδόσεις Penguin. Εκδόθηκε στα ελληνικά το 1974, τις ημέρες ακριβώς της μεταπολίτευσης, και με την τωρινή της επανέκδοση έχει ήδη συμπληρώσει πενήντα χρόνια βιβλιογραφικής παρουσίας. Δεν είναι πολλά τα έργα για τη σύγχρονη ελληνική ιστορία που έχουν κατορθώσει να επιβιώσουν σε ένα τέτοιο χρονικό άνωμα. Νεότερα στοιχεία, μεταβολές του επιστημολογικού παραδείγματος, αναψηλαφήσεις και επανεκτιμήσεις είθισται άλλωστε να ανατρέπουν τα πορίσματα των προηγούμενων ερευνών περιορίζοντας τον ιστοριογραφικό βίο της εκάστοτε προσέγγισης. Κάθε δοκιμή ερμηνείας αντανάκλα προβληματισμούς και ερωτήματα της εποχής της, θέτοντας σε αποστάσεις όπως αυτές της *Ελληνικής τραγωδίας* ζητήματα που αγγίζουν όχι μόνο τη θέση της στην τρέχουσα βιβλιογραφία αλλά και τον αναστοχασμό του συγγραφέα για τη δική του σχέση με το κείμενο.

Δομή και ερμηνεία

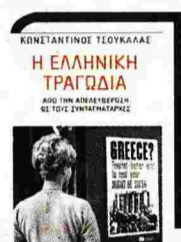
Η *Ελληνική τραγωδία* ακολουθεί μια ιστορική διάρθρωση που θα αποτελέσει το καθιερωμένο μοντέλο της Μεταπολίτευσης: Ελληνική Επανάσταση και εγκαθίδρυση του ανεξάρτητου κράτους (1821-1909), βενιζελικός εκουχρονισμός, Εθνικός Διχασμός και Μικρασιατική Καταστροφή (1909-1922), Μεσοπόλεμος (1922-1940), Αντίσταση (1940-1944), Απελευθέρωση και διολίσθηση προς τον εμφύλιο πόλεμο (1944-1946), Εμφύλιος (1946-1949), μετεμφυλιακό κράτος και πορεία προς τη δι-

κτατορία (1949-1967). Η τελευταία ενότητα, θεματικός πυρήνας του βιβλίου, επιμερίζεται σε υποπερίόδους και εξετάζεται αναλυτικά προκειμένου να εξηγήσει την προέλευση του πραξικοπήματος και τους κοινωνικούς, πολιτικούς και διεθνείς παράγοντες που συνέβαλαν σε αυτό.

Σύντομο και συνεκτικό, το έργο είναι γραμμένο με αφηγηματική ευχέρεια, σαφήνεια και απλότητα, εφόσον προϋπόθεση ήταν να αποτελέσει «βιβλίο ευρείας κυκλοφορίας». Χάρη σε αυτές τις αρετές και με αυτή του τη διάσταση παραμένει πολύτιμο ακόμη και σήμερα. Είναι ενδιαφέρον να παρατηρήσει κανείς ότι η δεκαετία του '60 μόλις πρόσφατα τέθηκε στο μικροσκόπιο ως σημαντικό ερευνητικό αντικείμενο και, παρά την αύξηση των μονογραφιών για διάφορες πτυχές της τα τελευταία χρόνια (νεολαία, παραβατικότητα, Πολυτεχνείο), μια συνολική θεώρησή της για το ευρύ κοινό απουσιάζει. Πλέον διαθέτει κανείς εύκολη πρόσβαση σε αντίστοιχες ιστορίες για τον εμφύλιο πόλεμο, για το σύνολο όμως της εικοσαετίας από την Απελευθέρωση ως την 21η Απριλίου στην οποία αναφέρεται η *Ελληνική τραγωδία* ο αριθμός παραμένει ακόμη μάλλον περιορισμένος.

Ο εξωτερικός παράγοντας

Εκείνο που ίσως ξενίσει τον σημερινό αναγνώστη είναι ο υπερτονισμός της δράσης του εξωτερικού παράγοντα: «Επί ενάμιση περίπου αιώνες, οι ξένες δυνάμεις, με την παρέμβασή τους ή με τη βοήθειά τους, ήταν σχεδόν πάντοτε, λίγο ή πολύ, υπεύθυνες για τη γέννηση ή την επίλυση των κρίσεων που γνώρισε η Ελλάδα». Η γεωγραφική θέση της χώρας την καθιστούσε έρμαιο των ισχυρών, «πιόνι της δυτικής διπλωματίας» την ώρα του διαμελισμού της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, «προμαχώνα

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ
Η ελληνική τραγωδία. Από την Απελευθέρωση ως τους συνταγματάρχες
 Μετάφραση Κώστας Ιορδανίδης.
 Εκδόσεις Πατάκη, 2020, σελ. 288, τιμή 15,50 ευρώ

του «Ελεύθερου Κόσμου» τη στιγμή της ανάσχεσης του κομμουνισμού. Κατά συνέπεια, «οι κοινωνικές και πολιτικές δυνάμεις της χώρας δεν ήταν ποτέ σε θέση να αναπτυχθούν ή να λειτουργήσουν κατά τρόπο αυτόνομο, ο ελληνικός λαός δεν κατάφερε ποτέ να γίνει κύριος των πεπρωμένων του».

Εδραιωμένη στο μαρξιστικό σχήμα της υπανάπτυξης μιας περιφέρειας που οριζόταν από το καπιταλιστικό κέντρο, η οπτική αυτή πράγματι αντανάκλα την εποχή της επιστημολογικά.

Ωστόσο, και σε αυτό το πρώτο του βιβλίο, εμφανίζονται στοιχεία της εκλεπτυσμένης εκδοχής της μαρξιστικής ερμηνείας που ο Τσουκαλάς θα αναπτύξει στα επόμενα έργα του: οι τυπικές επισημάνσεις για την απουσία εκβιομηχάνισης (ή της αποθάρρυνσής της) συμβαδίζουν με καιρικές παρατηρήσεις για την άνοδο νέων επαγγελματικών στρωμάτων, την είσοδο των νέων τεχνολογιών και της προγραμματισμένης οργάνωσης μετά τη σύνδεση με την Κοινή Αγορά, τον εκσυγχρονισμό της υπαίθρου, τον ρηξινενη χαρακτήρα του Κυπριακού.

Ο αναστοχασμός

Μείζον και ουσιαστικό συμπλήρωμα του βιβλίου συνιστά ο πρόλογος, ο οποίος από μόνος του αναδεικνύεται σε μικρό δοκίμιο αναστοχασμού και «αναδρομικής αυτογνωσίας». Ο Κωνσταντίνος Τσουκαλάς επανεπισκέπτεται τη διαδικασία της συγγραφής συνδέοντας τις περιστάσεις υπό τις οποίες έγινε με τη θέση του εαυτού στο πολιτικό και κοινωνικό περιβάλλον.

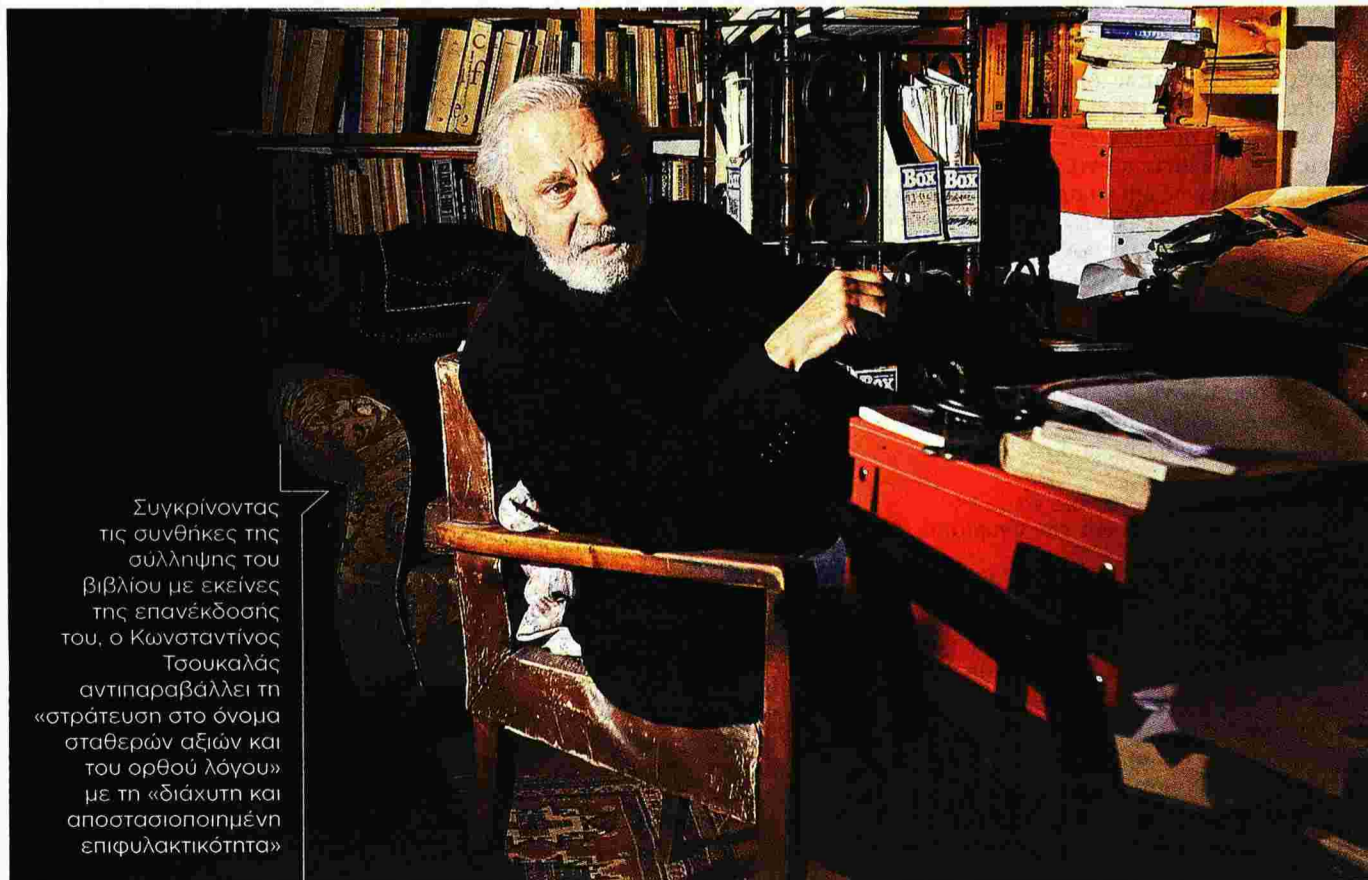
Η γραφή εδώ συμβάλλει στη νοηματοδότηση του βίου, στην αποκρυστάλλωση των επιστημονικών ενδιαφερόντων και της ατομικής ταυτότητας. Παράλληλα, όμως, προβάλλεται και το στοιχείο της ένταξης στις συλλογικότητες, η αίσθηση του ανήκειν σε μια διακριτή γενιά «ιστορικοιστικής αισιοδοξίας», αμφισβήτησης των καθιερωμένων εξουσιών και συστημάτων σκέψης, πίστης στη δυνατότητα της προοδευτικής μεταβολής του κόσμου. Εξ ου και η «πλήρης» ερμηνεία του, η οποία έβλεπε ως αναπόφευκτη τη δικτατορία ως λογική συνέπεια της μετεμφυλιακής ελληνικής ιστορίας, άρρητα όμως υπαινισσόταν πως η συλλογική βούληση θα οδηγούσε στην αποκατάσταση της δημοκρατίας. «Όπως είναι σαφές σε όλους όσοι έζησαν από κοντά τα γεγονότα», γράφει, «το βιβλίο αυτό εξέφραζε τις ιδέες, τις ευαισθησίες και τα διλήμματα μιας ολόκληρης γενιάς».

Για τον σημερινό αναγνώστη, ο οποίος γνωρίζει την οριστική κατάληξη της πορείας των πραγμάτων και πέραν του τέλους του βιβλίου, αυτό το νήμα που συνδέει ατομικά και συλλογικά πεπραγμένα στο φόντο της Ιστορίας αποτελεί εξαίρετη προσθήκη.

Η αντιπαραβολή

Συγκρίνοντας τις συνθήκες της σύλληψης του βιβλίου με εκείνες της επανέκδοσής του ο Κωνσταντίνος Τσουκαλάς αντιπαραβάλλει τη «στράτευση στο όνομα σταθερών αξιών και του ορθού λόγου» με τη «διάχυτη και αποστασιοποιημένη επιφυλακτικότητα», την κατάρρευση των βεβαιωτήτων και την υποχώρηση της ίδιας της έννοιας της προσδοκίας σε σημείο ώστε να τίθεται εν αμφιβόλω το νόημα της Ιστορίας.

Ο ίδιος δίνει περισσότερο βάρος στο έργο ως αποτύπωση των επιστημολογικών και πολιτικών συνθηκών της συγκυρίας ή ακόμη και «πηγή» αποκωδικοποίησης της χαρακτηριστικής αύρας μιας εποχής». Πέρα όμως από αυτό, έπειτα και από όλες τις επισημάνσεις για την αναβίωση ενός κειμένου μακριά από τη συνθήκη υπό την οποία γράφτηκε, η *Ελληνική τραγωδία* διατηρεί τον βασικό αρχικό της χαρακτήρα: αυτόν μιας *χάριν των πολλών* ποιοτικής εισαγωγικής επισκόπησης σε μια κρίσιμη περίοδο της σύγχρονης Ιστορίας.

Συγκρίνοντας τις συνθήκες της σύλληψης του βιβλίου με εκείνες της επανέκδοσής του, ο Κωνσταντίνος Τσουκαλάς αντιπαραβάλλει τη «στράτευση στο όνομα σταθερών αξιών και του ορθού λόγου» με τη «διάχυτη και αποστασιοποιημένη επιφυλακτικότητα»

